

УДК 025.343-028.27:004.63-027.568

Марія Чегриньць,

головний бібліотекар Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка

Формування авторитетного файлу предметних рубрик у ХДНБ ім. В. Г. Короленка

У статті порушуються актуальні питання предметизації. Особливу увагу приділено створенню авторитетного файлу предметних рубрик у Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка. Наведено приклади предметних рубрик, а також тематичних, географічних, хронологічних і формальних підрубрик в електронних бібліографічних записах. Наголошено на необхідності створення єдиного зведеного каталогу, що сприятиме подальшій інтеграції бібліотек для вирішення проблеми необмеженого доступу до інформації.

К л ю ч о в і с л о в а: предметизація, авторитетний файл предметних рубрик, електронний каталог.

У фонді ХДНБ ім. В. Г. Короленка налічується понад сім мільйонів документів. Одним з провідних завдань відділу наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів (ВСК) є їх розкриття за змістом (предметами, темами та галузями знання).

У 2002 р. ХДНБ ім. В. Г. Короленка придбала повний пакет автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи ІРБІС. Індекссування документів наші фахівці почали виконувати у повному обсязі, тобто здійснювали не тільки систематизацію, а й предметизацію документів [12]. Саме з цього часу розпочалося поступове формування електронного інформаційного ресурсу – авторитетного файлу предметних рубрик (АФ ПР). Авторитетний файл предметних рубрик – це організований за спеціально встановленими правилами нормативний словник предметизаційної мови. Тобто АФ ПР є базою даних, що містить замість звичних бібліографічних записів систему інформації про лексичне наповнення мови предметних рубрик, яка виконує роль нормативного словника цієї мови.

Складність створення авторитетного файлу предметних рубрик полягає в тому, що не було досвіду предметизації документів. Предметизаційний принцип індексування ґрунтується на відображенні змісту документа в понятійній системі певної природної мови та на використанні лексичних одиниць природної мови як термінів індексування. Понятійна система відображена у формі списку предметних рубрик (ПР) та забезпечує можливість організації інформаційного пошуку. Предметні рубрики, підрубрики та предметні записи можуть бути подані у вигляді окремих слів, стійких словосполучень, аббревіатур [1]. У процесі предметного / тематичного аналізу слова та фрази

звичайної мови, які визначають «про що» йдеться у тому чи іншому документі, перекладаються на терміни мов предметизації [11, с. 295].

За відсутності національного стандартизованого списку предметних рубрик каталогізатори використовують Інформаційно-пошуковий тезаурус Національної парламентської бібліотеки України, Рубрикатор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, таблиці УДК, видані українською мовою, алфавітно-предметний покажчик до повного варіанта таблиць Бібліотечно-бібліографічної класифікації, а також Середні таблиці ББК.

Хоча предметизацію усіх нових надходжень документів для автоматизованої інформаційно-пошукової системи розпочали у 2002 р., робота з електронним каталогом (ЕК) тривала з 1995 р. У першій частині електронного каталогу, яка формувалася з 1995 р., не було предметних рубрик, і тільки у 2003 р., коли обидві частини об'єднали, здійснили її конвертування до програми ІРБІС, внаслідок чого електронний каталог зміг стати важливим інформаційним ресурсом.

Серед фахівців побутує думка, що пошук за ключовими словами виключає необхідність формування предметних рубрик. Практика організації електронного каталогу та вивчення можливостей тематичного пошуку довела, що необхідно створювати авторитетний / нормативний файл ПР.

Після дослідження технічних особливостей САБ ІРБІС, її можливостей ухвалили рішення створити такий список предметних рубрик, який, з одного боку, максимально розкриває зміст документів, щоб швидко і якісно задовольнити потреби користувачів, а з іншого – відповідає найскладнішим і найнеочікуванішим запитам користувачів.

Наприклад:

Квасницький В. В.

Паяння матеріалів. – Миколаїв : НУК, 2006. –

ISBN 966-321-063-X : 17.00 грн

ББК К643я73-1

Рубрики: Метали – Паяння – Навчальні видання

Металлы – Пайка – Учебные издания

Переглянувши бібліографічний запис з назвою «Паяння матеріалів», користувач за відсутності ПР і лише за ключовим словом не мав змоги визначити предмет, про який йдеться у документі, і міг відсіяти цю інформацію, адже він здійснював пошук за темою «Паяння металів». З появою ПР книга навіть з такою назвою стане йому корисною, оскільки документ розкриває саме паяння металів, а не матеріалів взагалі.

Або:

K2-110004

Чиж, Віра Іванівна

Методологія облікових процедур в управлінні витратами:

монографія / В. І. Чиж; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. –

Луганськ : СЛУ, 2004. – 295 с. : іл. – Бібліогр. : с. 272–288

(252 назви). – ISBN 966-590-495-7 (в опр.) : 14.00 грн

ББК У44(2)10-862

У052.9(2)244-148.6

Рубрики: Житлово-комунальне господарство – Облік витрат

Жилищно-коммунальное хозяйство – Учет затрат

Таким чином, за наявності предметних рубрик читач вже не переглядатиме безліч непотрібних йому бібліографічних записів, а інформація про документи, назва яких не розкриває зміст, не буде для нього втраченою. Тобто при використанні предметних рубрик відсіюється непотрібна інформація («інформаційний шум») і не витрачається час на перегляд документів de visu.

Список предметних рубрик створюється відразу двома мовами: українською та російською, незалежно від того, якою мовою видано документ.

K2-98836

Рубан, Юрий Дмитриевич

Государство и технологии производства в животноводстве /

Ю. Д. Рубан. – К. : Аграрна наука, 2003. – 407 с. – Библиогр. в

конце глав. – ISBN 966-540-103-3 (в пер.) : 20.00 грн

ББК У32(2)52-21

П1533.4

Рубрики: Тваринництво – Управління

Животноводство – Управление

Сільськогосподарські тварини – Селекція

Сельскохозяйственные животные – Селекция

K2-108045

Топіха, Валерій Іванович

Формування ринку продукції тваринництва в Україні:

проблеми та перспективи / В. І. Топіха. – Миколаїв: МДАУ, 2004.

– 219 с. – Бібліогр. : с. 213–219 (108 назв). – ISBN 966-8205-11-1 : 11.00 грн

ББК У32(4УКР)52

Рубрики: Тваринництво – Ринок продукції – Україна

Животноводство – Рынок продукции – Украина

Названі вище документи видано різними мовами, але якщо користувач здійснюватиме пошук в україномовному списку ПР, то інформація залишиться поза його увагою, і навпаки, якщо документ українською мовою, а читач виконуватиме пошук у російськомовному списку, то відбудеться втрата інформації, незважаючи на те, що загалом для користувача наукової бібліотеки мова документа значення не має.

Відділом предметизуються всі види та типи документів, що заносяться до електронного каталогу: книги, автореферати, методичні та навчальні видання, електронні документи тощо. ПР можуть бути простими, але частіше – складними. При формуванні ПР використовуються підрубрики чотирьох видів: тематичні, географічні, хронологічні та формальні.

Тематичні підрубрики дають змогу відображати властивості, стан, структуру предмета, процеси, що з ним відбуваються тощо.

K2-176798

Математическое моделирование нестационарных колебаний

элементов конструкций: монографія / Е. Г. Янютин [и др.];

Харьк. нац. автомобил.-дорож. ун-т, Харьк. гос. ун-т

питания и торговли. – Х.: Лидер, 2014. – 296 с. : ил. –

Библиогр. : с. 277–296 (212 назв.). – ISBN 978-966-2732-14-6 :

27.00 грн

ББК В251.603.5

Рубрики: Елементи конструкцій – Нестационарні коливання –

Математичне моделювання

Элементы конструкций – Нестационарные колебания –

Математическое моделирование

K2-173399

Нові комбіновані методи оброблення робочих поверхонь

деталей машинобудування (із застосуванням нейросітьового

аналізу): монографія / [Ковалевський С. В. та ін.]; Донбас.

держ. машинобудів. Акад. (ДДМА). – Краматорськ :

ДДМА, 2013. – 195 с. : іл. – Авт. зазначено на звороті тит. арк. –

Бібліогр. : с. 183–195 (160 назв.). – ISBN 978-966-379-665-9 :

20.00 грн.

ББК К5с51

Рубрики: Машинобудування – Технологія – Нейросітьовий аналіз

Машиностроение – Технология – Нейросетевой анализ

Ав-122847

Волчек, Наталя Леонідівна

Розробка та наукове обґрунтування ефективного методу

контролю стану металу за параметрами розсіяння

характеристик твердості : автореф. дис. ... канд. техн. наук:

01.02.04 / Н. Л. Волчек; Ін-т пробл. міцності ім. Г. С. Писаренка

НАН України. – К., 2003. – 18 с. – Б. ц.

12.02.04

ББК К5-7в73

Рубрики: Метали – Обробка – Неруйнівний контроль

Металлы – Обработка – Неразрушающий контроль

Географічні: якщо виникає необхідність вказати територіальний аспект.

Ав-194569

Добровольська, Наталя В'ячеславівна

Суспільно-географічні аспекти екологічно збалансованого

землеробства (на прикладі Харківської області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / Н. В. Добровольська; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2014. – 20 с. – Б. ц. 14.09.14

ББК У32(4УКР)0-515.1

Рубрики: Землеробство – Екологічна збалансованість – Харківська область

Земледелие – Экологическая сбалансированность – Харьковская область

K2-175471

Харченко, Олег Валентинович

Феномен комічного у комунікативному просторі США : монографія / Олег Харченко; Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. – К. : Леся, 2014. – 463 с. : іл. – Частина тесту: англ. – Бібліогр. : с. 408–463. – ISBN 978-966-8126-89-6 (у паліт.): 46.00 грн

ББК Ш400.175.2
Ш12=432.1*66*51
Ю811.5

Рубрики: Комічне – Комунікативний дискурс – США
Комическое – Коммуникативный дискурс – США

Ав-117711

Бортник, Сергій Юрійович

Морфоструктури центрального типу території України: просторово-часовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.04 / С. Ю. Бортник; Нац. акад. наук України, Ін-т географії. – К., 2002. – 32 с. – Б. ц. 20.11.02

ББК Д823

Рубрики: Морфоструктури – Україна
Морфоструктуры – Украина

Хронологічні підрубрики показують певний відрізок часу, період або дату події, тобто використовуються, якщо зміст документа має певні часові межі.

K3-54373

Павленко, Сергій Олегович

Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники / Сергій Павленко. – К. : Києво-Могилян. акад., 2005. – 602 с. : іл. – Бібліогр. : с. 342–549. – ISBN 966-518-259-5 : 25.00 грн

ББК Т3(4УКР)46

Рубрики: Гетьманщина, 1687–1709 рр.
Гетманщина, 1687–1709 гг.

K2-111823

Яворницький, Дмитро Іванович

До історії степової України : [Пер. з рос.] / Д. І. Яворницький. – Дніпропетровськ : Січ, 2004. – 443 с. – ISBN 966-511-390-9 (в опр.): 21.00, 17.76 грн

ББК Т3(4УКР)5

Рубрики: Історія України, XVIII – XIX ст.
История Украины, XVIII – XIX вв.

Формальні підрубрики відображають читацьке і цільове призначення документів.

K2-177192

Право соціального забезпечення України: підручник / [П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурач, С. М. Синчук та ін.]; за ред. П. Д. Пилипенка; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – 4-те вид., перероб. і доповн. – К. : Ін Юре, 2014. – 476 с. – Бібліогр. наприкінці розд. та в підрядк. прим. – ISBN 978-966-313-500-7 : 46.00 грн

ББК Х305.9(4УКР)622я73

Рубрики: Соціальне забезпечення – Правове регулювання – Україна – Навчальні видання
Социальное обеспечение – Правовое регулирование – Украина – Учебные издания

K3-50014

Гологорский, Ефим Григорьевич

Справочник по строительству и реконструкции линий электропередачи напряжением 0,4-500 кВ / [Е. Г. Гологорский, А. Н. Кравцов, Б. М. Узелков]; под ред. : Е. Г. Гологорский. – М. : НЦ ЭНАС, 2003. – 340 с. : табл. – Авт. указ. на обороте тит. л. – Библиогр. : с. 333–334. – Предм. указ. : с. 335–337. – ISBN 5-93196-267-0 (в пер.) : 103.97 грн

ББК 3279 я2

Рубрики: Лінії електропередач – Будівництво і реконструкція – Довідкові видання

Линии электропередач – Строительство и реконструкция –

Справочные издания

Це можуть бути:

Довідкові видання (як показує приклад).

Продовжувані видання.

Навчальні видання.

Збірники.

Створюючи авторитетний файл ПР, використовуючи різні галузеві довідники, словники, енциклопедії, консультації спеціалістів відповідних галузей знань, каталогізатори-практики роблять усе можливе, щоб досягти точності, науковості предметних рубрик та підрубрик. Фахівцями визнається потенціал комп'ютерної предметизації у практиці предметного аналізу. Ставиться питання про можливості комп'ютерного аналізу предметизації, допомогу каталогізаторам, доповнення чи навіть заміну традиційного предметного аналізу за допомогою ПР. Все це дає змогу переглянути традиційні уявлення про предметний аналіз та предметні рубрики [11, с. 311].

Працівники відділу постійно підвищують ступінь комп'ютерної грамотності, навички пошуку в інформаційних мережах. Уточнюються відомості і в Інтернеті, хоча там можна знайти далеко не все й не так швидко, як в енциклопедіях, словниках, географічних атласах та інших виданнях довідкового характеру. На сьогодні АФ ПР ХДНБ ім. В. Короленка містить понад 167 тис. понять, продовжується його активне формування. Він постійно редагується, вносяться зміни та доповнення. Це допомагає нашим користувачам не тільки орієнтуватися у великих документних потоках і широко їх використовувати, а й – оперативно здійснювати пошук інформації [7].

Отже, авторитетний файл предметних рубрик у бібліотеці вирішує такі основні завдання: репрезентує базу термінів і служить нормативно-методичним та довідковим посібником під час предметизації документів; забезпечує доступ до бібліографічних записів електронного каталогу з потрібної теми.

В установі велика увага приділяється популяризації інформаційних ресурсів, а отже і рекламуванню можливостей інформаційно-пошукової системи ХДНБ ім. В. Г. Короленка. Ми сподіваємося,

що наукові бібліотеки України об'єднують зусилля для створення єдиного зведеного електронного каталогу та вирішення проблем систематизації, предметизації, тобто якості змістової каталогізації. Використання готових електронних інформаційних продуктів, таких як національні авторитетні файли, сприятиме інтеграції бібліотек для вирішення проблеми безперешкодного доступу до інформації. Саме корпоративні технології визначають розвиток автоматизації інформаційно-бібліографічних процесів на сучасному етапі.

Список використаних джерел

1. Індексвання документів. Загальні вимоги до систематизації та предметизації : ДСТУ ГОСТ 7.59:2003 (ІСО 5963-85), ІДТ. – К. : Держспоживстандарт України, 2004. – 10 с.
2. Актуальні питання каталогізації в умовах впровадження нових інформаційних технологій : матеріали наук.-практ. семінарів / Держ. закл. «Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка» ; [уклад. : Н. В. Подошовка, М. М. Чегринець]. – Харків, 2011. – 84 с.
3. Вилегжаніна Т. І. Лінгвістичне забезпечення для створення уніфікованого пошукового образу та пошукового запиту документа / Т. І. Вилегжаніна, О. М. Збанацька // Електронні ресурси бібліотек : за підсумками Всеукр. наук.-практ. конф. дир. держ. та обл. універс. наук. б-к, 14 – 17 жовт. 2003 р. – Кіровоград, 2003. – С. 126–134.
4. Волохін О. ІРБІС : система автоматизації бібліотек / О. Волохін // Бібл. форум України. – 2003. – № 2. – С. 8–10.
5. Збанацька О. Персоналії в інформаційно-пошуковому тезаурусі Національної парламентської бібліотеки України: форма представлення та використання при предметизації документів / О. Збанацька // Наук. пр.

Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – Вип. 37. – С. 85–97.

6. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – 3-тє вид. – Київ : Знання, 2006. – 331 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

7. Подошовка Н. В., Гарькавець В. Ю. Авторитетный / нормативный файл предметных рубрик как основное средство тематического поиска в электронном каталоге ХГНБ им. В. Г. Короленко // Актуальні питання каталогізації в умовах впровадження нових інформаційних технологій: матеріали наук.-практ. семінарів. – Х., 2011. – С. 36–42.

8. Сербін О. Згортання / розгортання інформації як спосіб уніфікації і представлення знання у веб-орієнтованому середовищі / О. Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – Вип. 27. – С. 22–30.

9. Стерехова З. Пошуковий образ документа для електронного каталогу : ключове слово чи предметна рубрика? / З. Стерехова // Бібл. форум України. – 2007. – № 1. – С. 11–12.

10. Стрішенець Н. Поняття предметних рубрик в американському бібліотекознавстві / Н. Стрішенець // Бібл. планета. – 2010. – № 2. – С. 12–16.

11. Стрішенець Н. В. Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект. – К., 2011. – 501 с.

12. Чегринець М. М. Роль змістовного розкриття документних ресурсів у задоволенні інформаційних потреб користувачів // Актуальні питання каталогізації в умовах впровадження нових інформаційних технологій: матеріали наук.-практ. семінарів. – Х., 2011. – С. 8–11.

13. Щербан Р. Школа ІРБІС : регіональний досвід / Р. Щербан // Бібл. форум України. – 2012. – № 3. – С. 5–7.

Стаття надійшла до редакції 5.11.2014

UDC 025.343-028.27:004.63-027.568

Mariia Chehrynets,
main librarian of the Korolenko Kharkiv State Scientific Library

THE CREATION OF THE SUBJECT HEADINGS AUTHORITY FILE IN THE KOROLENKO KHARKIV STATE SCIENTIFIC LIBRARY

The aim of this article is a covering of actual problems of subject cataloging in the V. Korolenko Kharkiv State Scientific Library. The special attention is devoted to the creation of the authority file of subject headings which releases the content of documents for the satisfaction of users various inquiries. Examples of the subject headings as well as subject, geographical, chronological and formal subheadings in the electronic bibliographical description are provided. The necessity of the union online catalog creation is underlined. Keywords: subject cataloging, authority file of subject headings, online catalog.

УДК 025.343-028.27:004.63-027.568

Мария Чегринець,
главный библиотекарь ХГНБ им. В. Г. Короленко

ФОРМИРОВАНИЕ АВТОРИТЕТНОГО ФАЙЛА ПРЕДМЕТНЫХ РУБРИК В ХГНБ ИМ. В. Г. КОРОЛЕНКО

Автор статьи касается актуальных проблем предметизации. Особое внимание уделяется созданию в Харьковской государственной научной библиотеке им. В. Г. Короленко авторитетного файла предметных рубрик, который позволит максимально раскрыть содержание документов для удовлетворения разнообразных запросов пользователей. Приведены примеры предметных рубрик, а также тематических, географических, хронологических и формальных подрубрик в электронных библиографических записях. Акцентируется внимание на необходимости создания единого сводного электронного каталога, что будет способствовать дальнейшей интеграции библиотек для решения проблемы беспрепятственного доступа к информации.

К л ю ч е в ы е с л о в а: предметизация, авторитетный файл предметных рубрик, электронный каталог.